

244

1969 NOV 11

1969. november 11, kedd

A főherceg sonkát küldött...

Beszélő tárgyak „A város peremén” című kiállításon.

AMIKOR RÁTALÁLTAK Suda Jánosnak, az egykori Pesterzsébet híres telekspekulánsának egyik utódjára, csak el kellett utazni a család balatoni üdülőjébe, és a múzeum birtokába vehette a hírhedt gazdag ember bútoraikat. A látogató most ezeket a mozdíthatatlan, robusztus, ám mesterien faragott barokk darabokat pillanthatja meg először, amikor belép a Pesterzsébeti Múzeum *A város peremén* című kiállítására. *Garai Tibor*, a múzeum igazgatója szerint majdnem három évig gyűjtötték aprólékos figyelemmel a múlt századi és század eleji városszéli élet beszélő tárgyait, a proletársors és a munkásembereken terpszkedő helyi gazdagság teljesen hétköznapi dokumentumait.

Ez a múzeum már jó ideje olyan intézmény hírében áll, mint amely különösen fogékony a múlt egyszerű életkörülményei iránt. Talán ezért nem volt nehéz a gyűjtés munkája. A készülő új kiállításnak fokozatosan híre kelt, és a lakosság emlékezetében kutatva és jellemző tárgyakat keresve, csakhamar azonosult a múzeum elképzelésével. Másként nem is szerezhető volna ilyen gazdag anyagot ez a Kossuth Lajos utcai, téglaszínű ház.

A TÖRTÉNELMI HÁTTERET

egy elektromos tábla apró vilanykörte világítja meg. Azt mutatják, miként terjeszkedett Budapest ipara a múlt század végén a város peremére és hogyan találkoztak az üzemek, telephelyek a Pestlőrincen, Erzsébetfalvára, Soroksárra érkező, elhelyezkedést kereső tömegekkel. A legtöbb ilyen periférián már 1880—1890 táján a lakosságnak több mint felét munkások alkotják és Kőbánya, Angyalföld, Óbuda után ezek a vidékek is munkásmozgalmi centrumokká válnak.

De hogyan laknak, hogyan élnek itt az emberek? Suda János bútoraik mellett — ezekért egyébként modern üdülőberendezést adott cserébe a múzeum — a proletárok lakószobája következik, megejtően egyesítve a falusi szoba hangulatát némi városiassággal. Később már a nagyipari bútor a módi, az előre gyártott elemek stilustalan keveredése. A gazdag családok megőrizték a régi báli ruhákat, hiszen gyöngygyel kirakott mellrészük ma is csillog, érték. De hogy az itteni munkáscsaládok közül egy is megőrzött volna régi vászon vagy klotl ruhaneműt, az elképzelhetetlennek látszott. Pedig így van. Hat gyermeket felnevelt erzsébeti asszony igénytelen anyagú ünneplő ruháját hozta be az unoka, tiszteletből őrizte. Mint ahogy ösztönös ragaszkodással óvták évtizedeken át a rézmozsarat, vagy

amit érte cserébe az első világháború idején adtak, a vasmozsarat.

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚT

felvédő terem különben is páratlan a maga nemében. Elején a munkásegylet magas könyvszekrénye. Kitér a háború, nem nyitja kéz, a téglagyári munkás, a szövőlegény baka lesz. Mint ahogy az élet is, ez a terem is kettéoszlik, bemutatva a front életét és a még sivárabbá lett periferiáét is. Az utóbbiban láthatók a vasgyűrűk, amiket aranygyűrűért kaptak az emberek, a magabiztos optimizmust sugárzó korabeli újságok, és később a pléh cipőtalpak és a papírszövetek. Velük szemben a katonaelet idéződik fel. Vitrin alatt az osztrák hadsereg előre nyomott négy nyelvű levelezőlapja, amelyen a bakának csak alá kell húznia azt a mondatot, hogy „Egészséges vagyok és jól érzem magam.” Ott van a töltényhüvely, amelybe békét faragott egy katona a lövészárokból, és ott egy tiszt kintin gramofonja, Blaha Lujza éneke száll a kezdetlegesen préselt lemezeiről. Azután egy eddig teljesen ismeretlen képriport: a sárban sebesülten remegő katonának szeme láttára az orosz nagyherceg parlamentere pezsgőt nyújt át József főherceg adjutánsának, aki viszonzásul sonkát és tokaji bort ad át őccellenciájának nagyrabecslése jeléül. Sajátos „frontbarátkozás” a hullák fölött, amit az igazi követ. Gubacspusztá, Erzsébet katonái az orosz forradalomból lelkesülten érkeznek haza, és a vidékies templomok előtti tereken vörös zászló leng. A város peremén kinőnek a kommunisták vezetői: Ágoston Ignác, Lipsicz Ernő tárgyi hagyatéka (elbocsátó levél a lelenházból és színjeles érettségi bizonyítvány) jellemzik és félmjelzik is egyben a vidék proletármozgalmát.

— Úgy érezzük — mondja *Garai Tibor* —, a huszonnegyedik órában sikerült szert tennünk azokra a helyi dokumentumokra, amelyek az ifjúságnak életközelsébe hozzák a múltat. A legtöbb itt bemutatott tárgy nem képvisel iparművészeti értéket, múzeumok ezeket nem keresik, és csak sajátos helytörténeti szemlélettel lehet rájuk figyelni. Pesterzsébet gyors ütemben fejlődik, eltűnnek a régi házak, padlások, az ilyen emlékek otthonai. De öregednek a kor tanúi is, ezért különösen örülünk, hogy az erzsébeti internacionalisták elbeszéléseit nyolcvan óra időtartamú magnetofonszalagra rögzíthettük és a televízió segítségével filmre vehettük őket.

A kiállításnak érthetően nagy a sikere. Iskolák adják egymásnak a kilincset, a budapesti pártbizottság is megtekintésre ajánlotta a fővárosi pártszervezeteknek.

Komornik Ferenc